

פירוש

מגלת אסתר

דהרב ר' יוסף בן ר' יוסף נחמיאש זצ"ל

נדפס פעם ראשונה

ע"פ כתב יד מאוצר ספרי המלכות דעיר הכירה מינכען יע"א עם
הוספות מראה מקום הפסוקים והמאמרים הנהגות ובאורים על ידי
הק' משה ארי' בל"א אמו"ר הרה"ג אב"ד באשאפענבורג
והגליל יע"א כש"ת מהור"ר שמחה הלוי באמבערגער נ"י.

הובא שנית לביה"ד ע"י הרבני מו"ה צבי דוב לינדענבוים נ"י

פאדגורזע אצל כראקא.

בדפוס המשובח של מו"ה שאול חנני' דייטשער נ"י
שנת תרנ"ט לפ"ק.

הקדמה

אודה את ד' בכל לבב על כל תגמולוהי אשר שם חלקי מיושבי
ציהמ"ד ללמוד תורה מפי אאמו"ר הרה"ג נר"ו, וגם הלום הביאני להוילא
כלי יקר לאור עולם ספר נחמד מעשה ידי יולר מחד מגדולי הקדמונים
פירוש מגלת אסתר להרב החסיד ר' יוסף בן ר' יוסף נחמיאש זל"ל.
כת"י הספר הזה נמלא באולר ספרי המלוכה בעיר הבירה מינכטן יע"א
ובאמלעות הגביר הנכבד המפורסם לשם ולתהלה כבוד מהור"ר שז"ח
האלבערשטאם נ"י בביעליטץ נהעיררתי להשים עין על חבור הזה, ולעת
היותי בדארמבטאדט משך כנה נדרש לבקשתי הדירעקטאר של ההאף-
בינליאטהעק שם לבקש מאת שר ההאף-בינליאטהעק במינכטן לשלחו לי
שמה להעתיקו כאשר הלעתי במבוא בל"א. ואחר אשר העתקתיהו והסכים
אאמו"ר הרה"ג נ"י עמדי להוילאו לאורה בעה"י קרבותי אל המלחכה
לעמוד על דברי הספר להגיהו מעטיות ההעתקה ולהוסיף עליו ליוני
מראה מקום הפסוקים ודחו"ל בתלמוד ומדרשים ולהעיר על דברי מפרשים
אחרים המסכימים והשונים וגם איזה הערות וחדושים אשר זכיתי למלוא
לרגל המלחכה והלעתי לפני אאמו"ר הרה"ג נ"י ובקשתי מלפניו לבהנם
ולרפסם ולהוסיף עליהם מחדושו היקרים ונדרש לשאלתי וכן עשה. והנה
אזכיר בזה את אשר נודע לי מתולדת הרב וחבוריו וקורות הספר הזה
מפי ספרים וסופרים; הרב רבי יוסף בן ר' יוסף נחמיאש זל"ל מילידי
ארץ ספרד מעיר טולידא היה מיקירי תלמידיו של המאור הגדול מאיר
עיני כל הגולה רבנו אשר ב"ר יחיאל זל"ל כמו שכתב בספר הזה
(פרשה ג' פסוק י"ג) ויותר מזה תראה בפירוש אתה כוננת סדר עבודת
יוה"כ ליוסי בר יוסי הכהן כת"י ביד הגביר כמה"ו שזח"ה הנ"ל נ"י
ובטובו העתיק לי ממנו הדברים היקרים אשר אליג בזה ומהם יראה
שהיה הרב גברא רבא גם בהלכה ושמעתיא עם מדת הענוה אשר
היתה עטרה לראשו.

ה ע ת ק

פירוש סדר עבודה לר' יוסף בן נחמיאש תלמוד הרב ר' אשר זל"ל.
כל פטטיא ביטין בר מפטטיא דאורייתא וכו' ועל דרך זה
מפרשים רז"ל וגשלמה פרים שפתינו. לכן נתתי אל לבי אני לעיר
בני הישיבה לפרש סדר העבודה שרגילים לומר ביום הכפורים.
ובלמדי מסכת יומא לפני מרגא ורבנא אשר נר"ו הלכתי ע"ס
הנמרא לפרש כל הסדר. ואם ימלא טעות בדבר אני התלמיד טועה

* * *

וכבוד רבנו נר"ו יהי מונה במקומו וכו' האמת שהמחבר סדר הזה כוננת הלך ע"ד המשנה ולא תשג לראות דברי האמוראים בגמרא. וכבר נודע שטיקת המיכז הפוסקים היא על דברי האמוראים בגמרא וכמה משניות הסרות ויתירות ומשובשות וסתומות שיבאו האמוראים להוסיף עליהם ולהחמיר מהם ולתקנם ולפרשם. והלא בעיקר מוספי יום הכפורים נהלקו ר' אליעזר ור' עקיבא במשנה פ' בא לו כהן גדול וגשאו ונתנו האמוראים בדבר והעמידו המשנה משובשת ואמרו לא משכחת לה מתקנתא אלא או לר' אליעזר דתנא דבי שמואל או לר' עקיבא דתנא דתוספתא ועוד כמה וכמה דברים נאמרו במשנה בסדר יום הכפורים ותקנום בגמרא וכו'.

ורבינו האי ז"ל פירש ששם בן ארבעים ושנים אבותיות היה אומר וכו' ומורי נר"ו כיון דילפינן כפרה כפרה מעגלה ערופה דשם בן ד' אבותיות בנקודו היה אומר. ואמר ר' ישראל בר' יוסף נר"ו שכשם שאנו אומרים אנא השם כך יש לנו לומר לפני השם תטהרו אכל מנהגינו לומר לפני ה' תטהרו באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד. ואין בדבר צית מיוחד וכו' והקשיתי למורי נר"ו וכו' ותיקן וכו' ורמב"ם ז"ל כתב וכו' ומורי נר"ו מעמיד עיקר פירש ז"ל וכו', ע"כ ההעתיק.

והיה הרב חבר טוב לבני הרא"ש כמו שהזכיר בשו"ת ר"י בן הרא"ש ס' ע"ח גם הזכיר ס' פרפראות לחכמה אשר כנראה מחברו היה ה"ר יעקב בן הרא"ש כמ"ש בהערות. לבד ופי' הזה ופי' לאתה כוננת הנזכר נודע לנו מחבוריו פירוש עה"ת שהזכיר בס' פתרון חלומות להרב ר' שלמה אלמולי דף ל"ב ובספר חרדים בהקדמה ופירושו על משלי אשר באור ספרי הביבליאטיקה בעיר אקספארד ופי' על מסכת אבות הנמצא בכת"י בעיר פארמא, הובא בכמה מקומות במדרש שמואל ותו"ט. והנה אחר התפלה וההודאה להש"י אשר עד הגה רחמיו עזרונו אני תפלה יהיו נא חסדיו עמנו גם להבא. אנא ה' הרק שפעת טובך והסדך על אבותי היקרים והגמחים יחי' ועל כל אלאיהם ואלאלי אלאיהם ועל כל הכלה ומחובר אליהם יאריכו ימים ושנים בטוב ובנעימים בדרכיהם הטובים יורונו, מים נאמנים ממקור מים חיים ישקונו ובהרתו יאיר עינינו, מלא לעובד משאלותיהם הטעורות, עיניהם תחזינה שובע שמחות ברכות והצלחות תורה וגדולה מזמרים ביוצאי חלליהם שלשים ורבעים וזכות הגאון ר' יוסף יעמוד לנו ולהם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים עד עת יבנה ציון וירושלם שבה לאל בורא עולם ברוך שהחיו והגיענו לזמן הזה. אשאפפנבורג, חדש המזו תרכ"א לפ"ק. הק' בשה אר'י הלוי.

פירוש מגלת אסתר

לר' יוסף בר' יוסף ולה"ה בן נחמיאש. (ה)

אמ' אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה (תהלים קי"א ח'), עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר (איוב ט' י'), כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו (תהלים קל"ה ד'), האומר ועושה מדבר ומקיים ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתם ולא געלתם לכלותם (ב) (ויקרא כ"ו מ"ד), צא ולמד מה בקש המן הרשע וישב עמלו בראשו ועל קדקרו חמסו ירד (תהלים ז' י"ז), לכן יאות לבני ישראל לעבוד אלה' מאהבה ומיראה, כי היא הכלית העבודה כי האוהב איננו שוכח והירא איננו עובר (ג) לזאת אני הדל באלפי חצני נערת (נחמיה ה' י"ג), לבאר נסיו ונפלאותיו במגלת אסתר כפי יכולתי ולאדם מערכי לב ומה' מענה לשון (משלי ט"ז ח').

א [א] ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש (ד) תחלת כל דבר אבאר ענין מלכי פרס ומדי, דע לך כי לאחר שנהרג בלשצר בן בנו של נבוכדנצר שקעה מלכות הכשדים והתחילה מלכות פרס ומדי והיה מנינם ארבעה מלכים כאומרו בדניאל (י"א ח'), ואני בשנת אחת לדריוש המדי וגו' ועתה אמת אגיד לך הנה עוד שלשה מלכים עומדים והרביעי יעשיר עושר גדול מכל ובחזקתו בעשרו יעיר הכל את מלכות יון (סס י"א ב'), נמצאת אומר לאחר מלכות דריוש וגו' עמו תגבר מלכות יון, (ה) נמצאת בין מלכות כשדים ובין מלכות מלכי יון מלכו ד' מלכי פרס ומדי והם דריוש הא' שאחר בלשצר מלכא כשראה ואומ' ודריוש מדאה קבל (דניאל ו' א'), והב' כורש [חסרו שלשה שימין בכ"י ונראה שצ"ל: ואחריו אחשורוש בעל

א (ה) נ"א נחמיאש, נאצימאש. (ב) עיין מגילה י"א ח' ומ"ר אסתר לכלותם בימי המן. (ג) ע"ר שאמרו רז"ל בירושלמי פ' הרוואה ופרק כסם עשה מאהבה עשה מיראה. (ד) דעות שונות יש על אחשורוש של מגילה זו איזהו ממלכי פרס הנוכרים בתולדות ספרי העמים היה ומה שנראה לי שהוא קזרקזעם הראתי לדעת באיינלייטונג. (ה) כפירוש רש"י בדניאל

פירוש הר"י נ' נחמיאש

אסתר ואחריו דריוש השני כנראה (עזרא ד' ה' ו') כתבו שטנא על יושבי יהוד' וירושלים (עזרא ד' ו') ואם השיבני והלא אמרתי כי דריוש קודם כורש והפסוק אומר כל ימי כורש מלך פרס ועד מלכות דריוש (עזרא ד' ה'), תשובתך שני דריוש היו האחד הוא הראשון והאחר הוא האחרון אחר אחשורוש והוא הנקרא ארתחששתא, וגם כורש נקרא ששלשה שמות יש לו (ו) כמו שאומר בעזרא (ו' י"ד), וממעם כורש ודריוש וארתחששתא מלך פרס.

הוא אחשורוש מפני שמצינו כי הא' היה שם אביו אחשורוש כאומרו ובשנת אחת לדריוש בן אחשורוש (דניאל ט' א'), אמר הכתוב הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה ואולי אביו של דריוש [לא מלך על] (ז) כל כך מדינות או שמא לא היה מלך כלל (ח) ורבותינו ז"ל דרשו (ט) הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו וכן מצינו בצדיקים ואומר אברהם אברהם (דה"י א' א' כ"ו), הוא בצדקו מתחלתו ועד סופו.

מהודו ועד כוש יש מרבתינו (י) אומרים שזו אצל זו עומדות וכמו שמלך עליהם בן מלך על כל העולם ויש אומרים שהודו בסוף העולם וכוש בסוף העולם והחכם ר' ישראל ז"ל (יא) פי' שהארץ עומדת ככדור והודו וכוש עומדים בסוף הכדור זו אצל זו וכוש סוף העולם כשתתחיל מהודו לסבב הכדור עד כוש והודו סוף העולם כשתתחיל מכוש לסבב הכדור עד הודו והנה לדעתי שני המחלוקות עולות למעם אחד (יב) ודברי פי חכם חן (קהלת י' י"ב).

שבע ועשרים ומאה מדינה פי' מטלכה וממשלה קרויה מדינה (בי) לא עיר אחת (יג) אפי' תהיה כננוה הגדולה וסימן לדבר מדינה ומדינה (אסתר ח' י"ז), [נמחקו שני שימין].

י"א ב' עיין ראב"ע שם וריש עזרא. (ו) עיין ר"ה ג' ב' רש"י ותוס' שם. (ז) הנכנר הוספנו וכפירש"י דניאל שם דריוש בן אחשורוש אינו בן אסתר. (ח) במס' מגילה י"א א' אמר רבא שמלך מעלמו כו' ובמנות הלוי כהנ מדרשים הליקים אי היה מלך בן מלך או לא ועיין נאטען (ט) מגילה שם. (י) פלוגתא דרב ושמואל במגילה ובסנהדרין כ' א' אלל מתפסח ועד עזה וע"ע תרו"ש. (יא) נ"ל שהוא אחיו של מחבר ספר יסוד עולם והיה מתלמידי הרא"ש כמש"כ בס' הג"ל דף ל"ה בח"ד וז"ל: ומגדולי תלמידיו (הרא"ש) כמו כן המביצים אליו הוא הר"ר ישראל אחי ש"ץ שהשכיל בכל מדע וחכמה מוסף על תלמודו ומה שהפליא בדקדוק לשון הקודש ובמסר' ובפירוש התורה ושאר עשרים וארבע ספרים. (יב) הובא במנות הלוי ועיין נאטען. (יג) ומדינה הוא שם קבוץ עיירות וכפרים תחת ממשלה אחת אכן

[ב] בימים ההם כו' פי' בבמה למלכותו בשנת ג' למלכותו ובאותה שנה ישב על כסא והוא הכסא שעשה כעין כסא שלמה כי לא יכול לישב על כסא [שלמה ועשה כסא] גרוע ממנו (יד) וישב עליו והוא סבת ישב על כסא המלכות שהיה בשושן הבירה ועד אותה שנה לא ישב עליו. ומעם שושן הבירה שם העיר נקראת שושן כמו שנא' הנמצאים בשושן (אסתר ד' ט"ז), אבל הוסיפו לה שם לווי לומ' שהיה בירת המלך (טו) כלו' בית המלכות. וכל מי שנאמר בו כסא מלכות מלך על כל העולם בשלמה נאמר לשבת על כסא מלכות (ד"ה א' כ"ח ה'), ונבוכדנצר הנחת מן כרסא מלכותה (דניאל ה' כ'), ובאחשורוש על כסא מלכותו (טז) ורבו' ז"ל פירשו הפסוק בענין אחר כי דקדקו הפסוקים מה מעם אומר באחד כשבת ובשני בשנת שלש ופירשו מאי כשבת לאחר שנתישבה דעתו אמר בלשצר מנה שבעים שנה ומעה במנין אנא מנינא ולא מעינא וכו' כדמפורש במגילה (דף י"א ע"ב).

[ג] עשה משתה לכל שריו ועבדיו כו' כך היה התנאי ביניהם אם מפרס מלכם יהיו השרים ממדי ואם ממדי מלכם יהיו השרים מפרס והנה אחשורוש פרסי ודריוש מדוי ולכן הקדים פרס למדי כי המלך היה פרסי ובמקום אחר אומר למלכי מדי ופרס (וי) (אסתר י' ב'). הפרתמים הם מזרע המלוכה ולא נודע אם המלה עברית או פרסית (יח).

מלניו גם עיר אחת יכונה בשם מדינה (נחמיה א' ג') שם צמדינה גם הרמב"ם השתמש במלת מדינה תמורת עיר בהלכות ערובין פ"א ושאר מקומות גם בפירוש המשנה שקלים פ"א מ"ג תוס' יו"ט ורע"ב שם ובשאר מקומות הרחיבו הדבור בצאור מלת מדינה, עיין ג"כ רש"י ותוס' ר"ה כ"ט ב'. ומה דאיתא במ"ר כאן שדה עיר ועיר מדינה מדינה איפרכיא וכו' נראה כוונה המדרש ג"כ דשם מדינה יבוא לפעמים על עיר אחת כמו ירושלים ולפעמים פירושו על עיירות הרבה. שו"ר מ"ש בזה מרן זקני הגאון ז"ל ביצחק ירנן הלכות קדוש אות מ"ב עיי"ש. (יד) המוסגר תקנתי ע"פ תרו"ש על כסא ארע מיניה עיין מדרשים. (טו) ראב"ע פירש צירה שם ארמון וכן פי' מכלול יופי ועיין מנות הלוי. (טז) מגילה י"א א' ת"ר ג' מלכים מלכו בכיפה אחאב אחשורוש ונבוכדנצר ולא קא חשיב שלמה ועיין מנות הלוי שהאריך בפירוש ענין זה אכן לדרשת המחבר מכסא מלכותו לא מלאתי לה חבר עד עתה. (יז) מגילה י"ב א'. (יח) עיין רש"י ראב"ע ומכלול יופי בשם הריק"ס כאן ובפירוש דניאל המיוחס לר' סעדיה גאון (א' ג')

[ד] בהראותו את עושר כבוד מלכותו בתרגום ירושלמי (יע) מפורש שהראה להם העושר שנשאר בידו מכורש המדי (כ) ובוה העושר נתנאה ועשה משתה, ורבותי ז"ל דרשו שלבש בגדי כהונה (כא) ואני מפרש לפי הפשט כי עושר כבוד מלכותו הוא שאומ' חור כרפס ותכלה וכו' אלא שנכנס פסוק ובמלאת הימים האלה בנתים ובמוהם רבים. ורבי טעדיה ז"ל (כב) פי' כי כיוון להראות עושר הסגן שלו ויקרו וממנו יוכל הרואה להבחין מה בין עושר ויקר הסגן לעושר ויקר המלך שהרואה עושר השר אומר אם עושר השר כן עושר המלך על אחת כמה וכמה ולכך אומר כבוד מלכותו הפארת גדולתו ולא אמר מלכותו גדולתו. (כג) ימים רבים שמונים ומאת יום כלו' סך משתה ראשון היה ק"פ יום (כד).

[ה] ובמלאת הימים האלה וגו' ובכלל עם הנמצאים היו גם ישראל הנמצאים בשושן הבירה (כה) ובחמא נהנו מסעודת אותו רשע ואפילו בשבת לא נמנעו כי ז' ימים היה המשתה ואין שבעת ימים בלא שבת ומרדכי וסיעתו מזהירים אותם ולא שמעו וזאת אחת מהסבות שנתחייבו מחמתם שונאיהם של אותו הדור בליה. (כו) בחצר גנה ביתן המלך הפסוק אומר למעלה כי משתה

ועיין לאטען. קלת סמוכין להכריע שמלה עברית מדלל הביאו בגמרא דף ט' בהדי הכי דתרגום שכתבו מקרא. (יע) תרגום ראשון אכן רש"י ע"ה"ת דברים ג' ד' מביא ה"ש כנינוי שם תרגום ירושלמי ובענין כנינוי שמות התרגומים עיין מונק תרגום שני. (כ) ת"ר ובתר דאכלו ושמו ואתפנקו אחזו להון ית עתריה די אשתאר בידיה מן כורש מדאה וגם פדר"א פ' מ"ז מדרש א"ג מפ"א ב' ולקח טוב מפרשים כן ות"ש פירש והוא עותריה דביט מקדשה הוה.. (כא) מגילה י"ב ב' ומ"ר פ"ב. (כב) נראה דלאו היינו ר' סעדיה פיגו אשר הביאו לקמן פסיק י"ח כי הוא היה בימי המחבר ז"ל. (כג) עיין מ"ר מדרש אבא גוריון לקח טוב מפ"א נוסח ב' פירשו בענין אחר וכמו כן תרו"ש עיין מנות הלוי. (כד) לא כן דעת התרו"ש שהם מפרשים סך הכל קפ"ז יום והיא דעת שמואל במ"ר אכן מ' לקח טוב מפרש כהמחבר ז"ל אליבא דרב שהיה סך הכל ק"פ יום, ע"ע מנית הלוי וספר ישע אלהים מר' אברהם ליהלון ור' יוסף קרא וספר אור חדש למהר"ל מפראג ז"ל שהאריך בזה. (כה) נראה שהוא מפרש תיבת הנמצאים כפשוטו ות"ר כתב דאשתכחו הייבין ומדרש ל"ט כתב ולא אכלו שם כי אש הנמצאים וגדולי הדור צרחו עיין ראב"ע ומנות הלוי. (כו) מגילה י"ב א'. (כז) עיין מנות הלוי דעות שונות באיזה זמן

השרים לפניו ומשתה עם הארץ בחצר וכן יאות להעשות כי השרים בעלי המוסר לפני המלך מה שאין כן בדלת העם שלא יחזיקם כי אם החצרות, או אלו השמונים ומאת יום היו זמן החורף נמצאו זמן משתה המון העם בתחלת הקיץ אז יאות לשבת בחצרות, (כו) ופי' בחצר גנת ביתן, אולי כי ב' גנות היו אחת בפנים בירת המלך ואחת בחוץ (כח) והיה לכל אחד חצר והיה המשתה בחצר גנת ביתן, או שבא היה בגן שני חצרות אחד לצד פנים ואחר לצד חוץ והיה המשתה בחצר שהיה לצד פנים כי ביתן מגזרת מבית (כט) ומחוץ (כראשית ו' י"ד), ורבו' ז"ל דרשו הראוי לחצר לחצר, לגנה לגנה, הראוי לביתן לביתן, ועוד דרשו הושיבן בחצר ופתח להם ב' פתחים אחת לגנה ואחת לביתן (ל).

[ו] חור כרפס ותכלת פי' משי צבוע. (לא) חור כרפס ותכלת וחור הוא לבן כתרנימו לבן חור ומגזרת חורי יהודה (לב) (נחמ' ו' י"ו) וכן דרשו רבו' ז"ל מילת לבנה הציע להם וכן כרפס ותכלת כלו' משי (לג) בעיניהם כרפס הוא הירוק, הכלת הוא כעין השמים (לד) ורבו' ז"ל דרשו נוטריקון כר של פסים (לה) זה המשי היה אחוז בחבלי בוך וארגמן. (לו) בוך הוא הבד (לז) והוא ממיני פשתן ממצרים (לח) וכן הארגמן בצמר על גלילי כסף, (לט) ועמודי שש כמו שיש (מ) והנה הגלגלים היו בין העמודים טכוסים במשי

היתה המשתה. (כח) וכן כתב הת"ר בדירת גנתא גואה וכו"ה במנות הלוי שהיה גן פנימי וחיטיו. (כט) ראב"ע ורשב"ס ומנחם בן סרוק ערך הכיתין. (ל) מגילה י"ב ע"א ומ"ר שפירס וילון בין חצר לגינה. (לא) ת"ר פי' בוך והיינו פשתן כתרניס אונקלס על שם צילא והוא לפי' רז"ל שמביא בסמוך מילת לבנה וכו' והוא במגילה י"ב ב' לפי' הערוך ע' מל מילת הוא למר לבן. (לב) ראב"ע. (לג) וכן פירש רש"י וראב"ע אכן הת"ר אומר בספירין וכרסנין ותיכלא ונראה. שהוא מדבר על אבנים יקרות וכ"כ מנות הלוי פירושים כונים כזה. (לד) מנחות מ"ג ב' תכלת דומה לים ויס דומה לרקיע. (לה) מגילה י"ב א'. (לו) ת"ר ואחידן באשלי מטכסין לביטן בארנווא ובמ"ר א"ר שמואל בר שמואל ציא וראה עלית של אותו רשע מה הוא שהכל מפקיעין בחבלי למר וחבלי פשתן ורשע זה בחבלי בוך וארגמן. (לז) תרגם אונקלס מכנסי בד מכנסין דבוץ שמות כ"ח מ"ב. (לח) שם היו עושין פשתין עב ונקי (ישעיה י"ט ע' יחזקאל כ"ו ז'). (לט) כמו כן פירש ראב"ע רש"י רד"ק (מלכים א' ז' ע"ו) ותרגם שם ות"ר אסתר פירשו סגלגלי שהוא עגול כמ"ש בערוך ע סגלגל ועיין מכלול יופי ולקח טוב ומנות הלוי. (מ) מ"ר ופדר"א מכלול יופי רלב"ג. (מא) ראב"ע.

פירוש הר"י ן' נחמיה

הנזכר (מא) מטות זהב וכסף עומדים על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת. רצפת כמו מרצפת אבנים והוא היציע מלמטה (מנ) ובהט גם דר וסוחרת (מג) אבנים יקרות וכן דרשו רבותי ז"ל אבן יקרה יש בכרכי הים ודורא שמה (מד) וכן נקראת בלשון ערב (מה) ופירשו רבותי מטות זהב וכסף מטות של כסף ורגליהם של זהב (מו) (א') שאם אתה אומר הראוי לזהב לזהב הראוי לכסף לכסף אתה מטיל קנאה בסעודה (מז).

[ז] והשקות בכלי זהב וכו' הפשט כי היו רבים עד שלא היה יכול אדם לדעת עינם ורחבם מרוב רבוהם לכך אמר וכלים מכלים שונים מגזרת שינו (מח) והוא תואר כמו ועם שונים (משלי כ"ד כ"א) והמדרש שרצה להשקותם בכלים של בית המקדש שהביא נבוכדנצר מירושלם וכלים אחרים שהיו למלך אחשורוש נשתנו לפני בלי בית המקדש (מט) ואני מפרשו וכלים מכלים שונים מי שהיה שותה בכוס לא היה שונה ושותה אלא מכניסו ומוציא אחר (נ) ויין מלכות הוא היין המובחר בעל טעם ומראה וריח טוב, רב כיד המלך פי' בכח המלך כי הכח ביד יראה (נא).

[ח] והשתיה כדת כל אחד ואחד כפי מנהגו שהיה נוהג באכילתו ובשתיתו וזהו מה שאומר בסוף הפסוק לעשות כרצון איש ואיש, (נב) אין אונס דרשו רבותינו ז"ל שלכל אחד היה משקה יין מדינתו (נג) ד"א אין אונס ביין נסך וכמה נאה פי' זה אחד והשתיה כדת כלומר והשתיה כדת ובהלכה מה טעם לפי שאין אונס ביין נסך (נד) אונס מכריח וממנו וכל רז לא אנס לך (דניאל ד' ו'), כי

(מז) רש"י רלב"ג. (מג) ראב"ע. (מד) מגילה י"ב א'. (מה) מכלול יופי נאטען. (מו) מגילה שס מ"ר ת"ר. (מז) מגילה שס. (מח) ר' שלמה פרחון בספר מחברת מציאו בשורש שנה והראב"ע כתב כמו שכתב הרב המחבר ז"ל מגזרת שינוי: (מט) מגילה י"ג א' ת"ר ופדר"א. (נ) כמו כן העלה מדרש לקח טוב וגרסה שהמחבר העתיקו משם וגם מדרש פנים אחרים נוסח ב' הביאו עס שינוי קל"ט וז"ל ומי שהיה שותה בכוס לא שנה ושתה אלא מיד כששתה מכניסין אותו לקיום ומציאין אחרים. (נא) ראב"ע. (נב) פירוש הת"ר כמנהג גופא ולית דאגים. (נג) מגילה י"ב ע"א. (נד) מ"ר ופדר"א פ' מ"ט כתוב בזה"ל כל מי שהיה מאכלו בטערה היו נותנין לו מאכלו בטערה וכל מי שהיה מאכלו בטעמאה היו נותנין לו מאכלו בטעמאה. (נה) ראב"ע. (נו) ת"ר. (נז) עיין ראב"ע. (נח) בנמ' שס שנת היה ומדה כנגד מדה היה. (נט) מ"ר ות"ר ברם כלילא

כן יסד המלך על כל רב ביתו פ' רב גדול וכמוהו ורבי המלך (נה) (ירמיה מ"א א'). לעשות כרצון איש ואיש תרגום ירושלמי (נו) כרעות גברא בר ישראל וכרעות גברא מכל אומה ולשון.

[ט] גם ושתי המלכה עשתה משה נשים כו' משפטו בבית המלכות וכמוהו הנמצא בית ה' (מלכים ב' י"ח ט"ו) (נו) והודיעך הכתוב כשם שעשה המלך משה לכל העם הנמצאים השושן כן עשתה ושתי המלכה לנשותיהן.

[י] ביום השביעי כטוב לב המלך ביין הוא יום האחרון של י' ימי המשתה וביום הא' דאג במה לעשות בשני ובשני מפני הג' וכן בכל יום מפני של אחריו עד ששלמו ימי המשתה שלא היה דואג מפני השמיני ואז שמח ונהגלו הה"ר ויהי ביום השביעי (נח) כטוב לב המלך ביין והודיענו הכתוב כי מחמת היין נשתגע וצוה להביא ושתי לפני כל השרים שאם לא כן לא היה מצוה דבר זה. עוד נזכר לפרש כי מעשה זה היה ביום השביעי ואימתי כטוב לב המלך ביין ובכל יום ויום היה טוב לבו ביין.

[יא] להביא את ושתי המלכה לפני המלך הדרוש ידוע שצוה להביאה ערומה אבל הפשט אמ' כתר מלכות והוא החן לשאר תכסיסין (נט) להראות העמים והשרים את יופיה כי טובת מראה היא ולבך

[יב] ותמאן המלכה ושתי לבא בדבר המלך וכלו' לכך מאנה כרי שלא יתבזה המלך במאמרו כי אי אפשר לכל המון העם שיסכימו עליה שהיא טובת מראה (ס). ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו הענין מוכיח ומסוף היה הקצף אמיץ (סא).

[יג] ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים כלו' יודעי מנהג העתים שעברו על המלכים הקדמונים (סב) או יהיה העתים מלשון לדעת לעות את יעף (סג) (ישעיה נ' ד') כאלו אמ' לחכמים יודעי החכמות (סד) וכמו ועת ומשפט ידע לב חכם (קהלת ח' ה') כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין כלומר כי כן דבר כל מלך

דמלכותא על רישא בגין זכותא דאלבית נבוכדנצר אנוי דאבא ית דניאל ארניגא ובגין כן גזר למהוי אחיא קדמיו בכלילא דמלכותא. (ס) מגילה י"ב ב' ת"ש מ"ר פדר"א טעם אחר. (סא) ראב"ע. (סב) ראב"ע פירוש חכמי מזלות או העהות שזכרו. (סג) לעוה פ' רש"י בשם מנחם בן סרוק עת וזמן. (סד) מגילה י"ב ע"ב מאן חכמים רבנים שידועין לעצור את השנים ולקבוע חדשים ומפרש שם מזני יששכר הביא שהם יודעי בינה לעיתים ועיין ת"ר מ"ר וא"נ.

פירוש הר"י ן' נחמיה

להתייעץ לפני כל יודעי דת ודין (סא) כי תשועה ברוב יועץ (משלי י"א י"ד) ומה שהקדים הכתוב הדת לדין והדין הוא האמיתי והדת (סו) ברוב המקומות הוא מנהג כי דבר זה של ושתו אם היה בדין לא היתה נענשת כי יפה עשתה כאשר פרשתי אבל מחמת דת המלוכה מצאו לה עונש כי לפעמים יהרוג המלך צדיק ונקי להקן הממלכה והלא מלכי ישראל נתן להם רשות להרוג כל המורד בהם (סז) ואע"פ שבדין לא היה נהרג צא ולמד בעבור שהיה דבר זה דת ולא דין לא דבר ליתן עצה כי אם הנרוע שבשרים (סח) יש מפרשי' כי היה מנהגם להשיב קמן שבמיעצים (סט) ואם לא הי' נראים דבריו הי' שואלים לגדול הימנו כך הי' עושין עד שהי' מגיעים לגדול שבכלן ומפני שישירו בעיני המלך דברי ממוכן לא הוצרכו לעצת אחרים.

[יד] רואי פני המלך היושבים ראשונה במלכות יש מלכים שאינם מראים את עצמם כי אם לאנשים מיוחדים כדי שתהא אימתם מוטלת על הבריות ואילו השרים הנזכרים היו רואי פני המלך (ע) היושבים במערכה ראשונה במלכות כי יש שרים יושבים לפני המלך במערכה ראשונה ואחרים בשניה כל אחד ואחד לפי מקומו הראוי תרגום ירושלמי דיתבין בדרגא קדמא די בכורסי מלכות (עא).

[טז] מה לעשות הוא מה שפרשתי בטענת דת היה מבקש דבר זה ולא בטענת דין.

[טז] ויאמר ממוכן מוטבן כתיב וקרי ממוכן (עב) כבר פרשתי מה טעם תשובת ממוכן והוא הקטן שבכלם ודרשו רבותי' מכאן שהדיוט קופץ בראש (עג) לכן דרשו שממוכן זה היה המן (עד)

(סא) עיין רש"י. (סו) הפרש בין דת לדין עיין חותם תכנית ערוך ר' שלמה פרחון ויריעות שלמה ח"ג ועיין נחטען. (סז) סנהדרין מ"ט ע"ב ורמב"ם הלכות מלכים פ"ג ה"ח. (סח) מגילה י"ב שם פירש"י ממוכן זה המן אבל פדר"א הובא בתים' פי' ממוכן זה דניאל. (סט) כמו שהוא אלל בית דין ישראל שבדיני נפשות מתהילין מן הגד סנהדרין ל"ב ע"א ובירושלמי פ"ד ה"ו דסנהדרין פליגי רבי יוחנן וריש לקיש חד אמר דיניהם כדינו ע"ש ופני משה שם העיר על סוגיא דמגילה כהאי מד"א אין דיניהם כדינו ע"ש (ע) עיין מ"ר שם סוגיא אלל רבינו הקדוש לא ניהן אלל לשתי משפחות רשות לכנס עיין נחטען. (עא) ת"ר. (עב) מגילה י"ב עיין מנות הלוי ומסורת הכרית לר' דוד טעבלי ז"ל. (עג) מגילה שם (עד) עיין בהערה

ודבריהם דברי אלהים חיים אבל לפרש פשוטו של מקרא באתי.
לא על המלך לברו עותה ושתי המלכה במקום שנים כאלו אמ' כי
על כל השרים ועל כל העמים עותה והעוות הוא

[יו] כי יצא דבר המלכה (עה) על כל הנשים להכזות בעליהן
בעיניהם כאמרם המלך אחשורוש אמ' להביא את ושתי המלכה
לפניו וגו' במללותהון חדא עם חברתא ברם בקושטא מלכא אחשורוש
אמ' לאייתוי ית ושתי מלכתא קרמוי ולא עלת (עו), כלו' לא יאות
לומ' דברים כעורים על המלך שמחמת היין עשה מה שעשה ולא
במשפט אלא על כל העם פה אחד יאמרו בכל המקומות שהמלך
שלח בעד ושתי ולא רצתה לבא לפניו ויסתירו ענין היין וכשישמעו
כן כל הנשים יבזו גם הן בעליהן.

[יח] והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי כלו' העומדות
במשתה היין עם המלכה וזהו ענין אשר שמעו את דבר המלכה
ופירוש לכל שרי המלך אמירתם תהי' לכל שרי המלך הענין
לבעליהן כי אינו חוזר לכל שרי המלך על דבר המלכה כי המלכה
לא דברה כי אם הסריסים השלוחים אחריה לא עם השרים אלא
הענין כמו שפירשתי (עו) ופי' תאמרנה על דרך ויאמר קין אל
הבל (נרשט' ד' ח') הענין אמירת מצה ומריבה (עח) וכפי' ר'
סעדיה פיגו נרו (עט) מעם תאמרנה חוזר על והיום הזה כלומר
שתאמרנה שרות פרס ומדי לבעליהן ענין יום הזה לעולם וכדי
בזיון וקצף כלו' כדי יש בזיון וקצף באמירת השרות בקרובות כ"ש
אם יתוסף באמירת השרות שבכל עיר מדינה ומדינה (פ).

[יט] אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו ויכתב
בדתי פרס ומדי ולא יעבור כי כן היתה דתם כיון שהסכים המלך
על הדבר שוב לא היה יכול לחזור בו (פא) בא וראה כי דריוש
שהיה חפץ בהצלת דניאל ולא יכול מזה המעם כאשר מפורש
בדניאל (ו' ע"ו). אשר לא תבא ושתי לא הזכיר הכתוב הריגתה
כי אם קבלה מפי חכמים (פג) ושמא לא רצה ממוכן לומ' לפני

ס' ס"ח. (עה) רש"י ורש"ע. (עו) ת"ר. (עו) רש"י. (עח) פי' המ"ר
פרשה כ"ז ורבינו בחיי פי' אמרת מלשון האמרת היום דברים כ"ו
י"ו. (עט) פיסו נמחק ונכתב עה"ג פינו עיין לעיל אות כ"ב. (פ)
מ"ר ומשנת רבי אליעזר שס. (פ"א) רש"י ורש"ע מפרשים בענין אחר.
(פ"ב) ת"ר ולא יתבטל הדא גזירתא די לא תעול ושתי קדם מלכא ומן בתר

המון העם להרגה כי שמא ה' מרגנים לומ' לא היה הורגה המלך משום כן אלא דבר בעור שמצא לה או חשדה בניאוף לכן לא אמר ממוכן כי אם אשר לא תבא ושתי (פג) כלומ' שלא תהיה עוד מלכה וזהו מה שאמר בסמוך ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה.

[כ] ונשמע פתגם המלך לשון ארמי דבר פתגמא (פד) אשר יעשה זה מסייע כי דתם לא תעבור ומיד שאומ' המלך דבר חשוב כאלו נעשה בכל מלכותו. כי רבה היא הנכון לפרש אע"פ שרבה (פה) היא כמו רפאה נפשי כי חטאתי לך (תהלים מ"א ה') יש מפר' כי רבה היא בושה זאת של ושתי (פו) יתנו יקר מוכרת בלשון בסמוך (פז).

[כב] להיות כל איש שורר בביתו פי' בביתו באשתו כי האשה נקרא בית. (פח) וענין מדבר בלשון עמו להתנהג כמנהג עמו כי מה תועלת בכתב זה אם לא שכן הענין על דרך גיומא שלא ישנה ממנהג אנשי לשוננו אפילו לדבר בלשון אחרת (פט) ודרשו רבותינו ז"ל אלמלא אנרות ראשונות לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריר ופליט (י) ברוך מקדים רפואה למכה (ס).

ב [א] אחר הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשורוש שרשו שכך (ח) מלשון וחמת המלך שכבה (אסתר ז' י') כל' נחה (ז) זכר את ושתי המלכה כמדתו בקש אותה ואמרו לו שהרגה בעצת השרים מפני שלא באת ערומה לפניו אמר ולא יפה עשתה וצוה

דתיי קדם מלכא יגזור מלכא ויעדי ית רישא. (פג) ת"ש דחיל מן נפשיה ואמר דלמא לא יעביד מלכא גורמא די גזרית עלה ותידון יתי דינין ביין. (פד) מגילה ט' א' תרגום שכתבו מקרא רש"י קהלת ח' י"א עיין מכלול יוסי ולקמן אות פ"ז. (פה) מ"ר וראב"ע. (פו) מ"ר ות"ר. (פז) רזנו לומר דהוא הסמוך במקום הנפרד בל"ק דהנפרד הוא יקר כמו שהוכיח בתשובות בית אפרים סי' ע' ע"פ דברי הרד"ק בשרשים ומכריע בזה הסברות שהזכרו בתשובה מאהבה ח"א סי' קל"ח ודברי הספר הזה מסייעין ג"כ לדברי בית אפרים ועיין בנין שלמה לרז"ה דף מ"ז ב'. (פח) פ"ק דיומא ראב"ע. (פצ) ת"ר אזדירו למהוי כל גבר מערכן על אחתיה וכפי לה למהוי ממללא כלישן גברא וכמלל עמיה. (י) מגילה י"ב ב'. (יא) שם י"ג ב'.

ב (ח) ראב"ע שם הפועל מפעלי הכפל. (ז) מכלול יוסי. (ז) ת"ר וכד

להרוג השרים (ג) וזהו שאמר זכר את ושתי אשר עשתה בדין ואת אשר (עוד) (ד) נגזר עליה שלא בדין.

[ב] ויאמרו נערי המלך משרתיו שמא מפני שהרג השרים ולא מנה שרים אחרים תחתיהם הוצרך לעצת המשרתים (ה) כי איך יתכן בסתירת הבית נתייעץ עם השרים ובכנין הבית עם הנערים והלא בנין נערים סתירה.

[ג] ונתן תמרוקיהן והם דברים הממרים וזהמתן ומעדין ומחליקין בשרן וממנו תמרוק ברע (ו) (משלי כ' ל') כלו' המדבר חלקלקות וארבו ישים בקרבו (ירמיה ט' ז').

[ה] איש יהודי היה בשושן הבידה הפשט לפי שהיה ממלכות יהודה קראו יהודי וכמזהו בת איש כנעני (בראשית ל"א ז') שהיה מארץ כנען כן יהודי מארץ יהודה וסופו הוכיח על תחלתו שסוף אומ' איש ימיני משמע בן ימיני שהיה מבנימין נמצאת אומ' יהודי ממלכות יהודה (ז) והיה בן יאיר בן שמעי בן קיש אולי קיש היה גדול באבותיו ואם אבי שאול הוא האיך לא הזכיר המלך

נח רוגזיה דמלכא אחשורוש שרי למדבר ית ושתי מתיבן רברכנוי וכן אמרי הלל את הוא דחיבת עלה דין דקטול גזרת עלה בעטת שבע רברכניא מן יד תקוף רוגזיה וגזר למהוי לליבן שבעא רברכניא על לליבא וע' ה"ט אכן יש לתמוה אם התרגום סובר כמ"ד בגמרא ממוכן זה הנון א"כ לא נהרג עם השרים. ולתרגום שני ניחא שמפרש ממוכן זה דניאל גם לא כתב שנהרגו כל שבעה השרים עיי"ש, ולת"ר ז"ל דשבעה לאו דוקא דממוכן בערמומית נייל. [הוספת אל"מ הר"ג נ"י: אולי יבואר בזה לשון הגמרא למה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות דלשון הכנה היינו שהיה שמו למועד לפורענות דהיינו בתחלה לושתי ואח"כ לחבריו שהוא לבדו נתן עלה ונייל והם נפלו בעלתו ואח"כ לישראל. גם יובן בזה לשון הגמרא תנא ממוכן ז"ה ולמה נקרא וכו' מכאן שהדיוט קופץ בראש ומקשים למה הקדים הדרוש דממוכן זה המן להוכיח ממנו דהדיוט קופץ בראש, בלא"ה מובן כן מדהזכר לבסוף והקדים לדבר. דמזה שהזכר לבסוף לא מוכח דהדיוט הוא ובפרט למ"ד דיניהם כדינו דבדין מתחילין מן הגז אלל דההוכחה היא שהיה הדיוט מדנקרא ממוכן על שהיה מוכן לפורענות והשתא מוכח שהדיוט קופץ בראש. שה"ל (ד) תיבת עוד ט"ס במ"ר. (ה) עיין מדרש לקח טוב. (ו) ראב"ע ורש"י. (ז) במגילה י"ב ז' קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקא' ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי ומתורץ שם מרדכי מוכתר בנמוסו היה וח"א אמו

והזכיר אבותיו (ח) רבו' ז"ל דרשו אמו מיהודה ואביו של בנימין והוא דרש קרוב לפשט (ט) ודרשו כל שמות היחס על שמו בן יאיר שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו ושמועי שנשמעה תפלתו וקיש שנקש על דלתו רחמים ופתחו לו (י) ושמו מרדכי על דרך ושמו ה' (שמות ו' ג') שהצדיקים נקראים בשם רבם (יא) שםם קודם להם כאמרו ושמו מנוח (סופטים י"ג ז') ושמו שאול (שמואל א' ט' ז') ושמו קיש (שמואל א' ט' א') ושמו אלקנה (שמואל א' א') הרשעים הן קודמים לשםם כאמרו נבל שמו (שמואל א' כ"ה כ"ה) גליה שמו (שמואל א' י"ז ד') שבע בן בכרי שמו (יב) (שמואל ז' כ' א').

[ו] אשר הגלה מירושלים להודיעך שמושבך היה בירושלם עיר המלוכה (יג) והגלה עם הגולה לא לבר שיהיה מנגב (יד) כי אם עם הגולה (טו) ואי זו גולה אשר הוגלתה עם יבניה מלך יהודה (טז) שהיה מכלל החרש והמסגר (יז) (מלכים ז' כ"ד י"ד) ומרדכי ראה שני הכתים בישובם כי היה מעולי הגולה כדאמרי' אשר באו עם שרי זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי וגו' (עזרא ז' ב').

[ז] ויהי אומן את הדסה רבותי' דרשו אסתר שמה ונקראת הדסה על שם הצדיקים כאמרו והוא עומד בין ההדסים (יח) (זכריה

מיהודה ואביו מבנימין ועוד שם על שם כל הכופר זע"ז נקרא איש יהודי וזה הפירוש הביאו ג"כ מ"ר ות"ר כצוה"ל גבר הסודל ומודה ומללי קדם אלהא על עמיה הוה בשושן וכו' גברא דמן שבטא בנימין ות"ש כתב ולמה אתקרי שמיא דגברא יהודאה אלא דהיה דחיל מן חטאה ועיין במנות הלוי. (ח) עיין ראב"ע. קישיא זו מקשים ג"כ מנות הלוי ויוסף לקח ומנות הלוי תירץ שאפשר שזה לעונש על שאול הצדיק כי בחמלתו על אגג נולד אויב ועיין ת"ש שהביאו יחוסו של מרדכי עד יעקב אבינו ע"ה. (ט) מגילה י"ב ז'. (י) שם. (יא) אולי הכוונה על המאמר ז"ב ע"ה ז' צדיקים נקראו על שמו של הקב"ה. (יב) עיין מ"ר אסתר לקח טוב ואבא גוריון ופי' לקח טוב מגילת רות ובהנהגות אחי הרב מהור"ר זעקל נ"י ס' ה' ו'. (יג) מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה מגילה י"ג ז'. (יד) ע"ס יש כאן והמכוון הוא שהיה גילה מעלמו מדלג כתיב אשר הוגלה עיין רש"י ותוס' מגילה י"ג ז'. (טו) ובמדבר לקח טוב כדרך שגלה יהויכין מעלמו עיין אנות הלוי. (טז) מגילה י"ג ז'. (יז) עיין תוס' מנחות ס"ב ז' ד"ה אמר ותוס' י"ע שקלים פ"ה מ"א ותפארת ישראל שם. (יח) מגילה שם תניא ר' מאיר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים

א' ח') ומהם דרשו הדסה שכן פרסיים קורין כוכב חמה (יט) אסתהר
 וכן יראה מפשט הפסוק שאומ' ויהי אומן את הדסה יראה שהשם
 האמיתי הוא הדסה אבל היא אסתהר על שם ההסתר (כ) ומפני
 שקראוה כן בלשון פרסי מזכירה בכל המגילה בשם אסתהר ודרשו
 רבותי ז"ל שירקרק היתה וחוש של חסד משוך עליה מלשון הדסה
 (כא) כי אין לה אב ואם דרשו רבו' עברתה אמה מת אביה ילדתה
 אמה ומתה, (כב) יפת תאר כל אבר ואבר וטובת מראה על הכל
 או על העין (כג) וכן אמרו רבותי ז"ל כלה שענינה יפות כלה
 יפה (כד) לקחה מרדכי לו לבת על דרך ויהי לה לבן (שמות ב' י')
 ואע"פ שאינה בנה והפשט שהיתה באמנה אתו ולא אשתו (כה)
 כי המלך צוה לקבץ בתולות איך היה סומך על הנס (כו) לומ' בתולה
 היא אבל דרש רבותי ז"ל אמיתי האומרים אל הקרי לבת
 אלא לבית (כז) ובלא לבית יתכן לומר הבת בעבור האשה כאומרו
 כמשפט הבנות יעשה לה (שמות כ"א ט') וכן ותהי לו כבת לענין
 בת שבע (שמואל ב' י"ג ג') (כח)

[ח] ותלקח אסתהר מפני שנעשה הנס על ידה נזכרה כי
 באפשר שנלקחו גם אחרות מבנות ישראל ולא הזכיר הכת' כי אם
 אסתהר ותרגם המתרגם (כט) ואתדברת באונסא ותמה אני היא
 איך נלקחה מבית מרדכי ולא ידע שהיתה יהודית והנכון שיצאה
 מבית מרדכי ללבית אחת מחברותיה ונלקחה בדרך באונס
 ומרדכי ידע את הדבר ושתק כי אם היתה נלקחת מבית מרדכי
 היו מבינים מיד שהיא ישראלית ומרדכי יפה לו בשתיקתו מדברו
 כי לא יוכל להפר הדת הנתונה (ל) ועוד כי רוח אלהים בו וידע
 אשר במלולה (זכריה א' ח') ות"ר והו קרין לה הדסה על די הות לדקתא
 ולדיקיא דמתילו לאסא ועת"ש. (יט) מגילה שם ובת"ש אתקרי שמה אסתהר
 בשם כוכב נוגה יוגית איסתירא. (כ) מגילה שם הדסה שמה ולמה נקרא
 שמה אסתהר על שהיתה מסתרת דכריה ובת"ר אסתהר הו קרין לה על
 די הות לניעא דביתא דמרדכי שבעין וחמש שנין ולא חזת אפי גבר אלהן
 אפי מרדכי. (כא) מגילה שם. (כב) שם. (כג) ראב"ע. (כד) כלה כל
 זמן שענינה יפות אין כל גופה לריכה בדיקה תענית כ"ד ע"א. (כה) וכן
 פירש רשב"ם שגידלה ויהי לה לאומן דוגמא ותציאלה לבת פרעה ויהי
 לה לבן ותהי לה לאומנת עוד יולד בן לנעמי ות"ר פירש ונסבה מרדכי
 ליה דביתיה והוה קרי לה דרתי. (כו) ראב"ע. (כז) מגילה שם וקורא בלחם
 למרן זקני האלון זללה"ה באור על הא"ה. (כח) מגילה שם. (כט) ת"ר
 ואדברת אסתהר באונסא. (ל) כיוון לדברי הת"ש וז"ל כתיב דענוסים דכל

פירוש הר"י ׳ נחמיאש

שסוף הרבר יהיה תשועה על ידה לישראל (לא) כי ידע שהיתה צדקת גמורה ולא יאונה לצדיק כל און (משלי י"ג כ"א) אם כן חשב שסוד גדול בלקיחתה וכן היה והלא תרגום (לג) אומ' לדעת את שלום אסתר ומה יעשה לה ומה נסין עתידין לאתעבדא לה וענין הדבר שצוה עליה שלא להניד מולדתה שאם היו יודעים שהיא ישראלית תהיה נבזה בעיניהם ועתה יהיה לה אהבה רבה וחובה (לג) ובאומר' ז"ל כל אחד נדמה לו כאומת' (לד) ועוד כי ידעו בה שהיא ישראלית שמא יכריחנה שלא לעשות דת ישראלית ועתה בהסתתרה תוכל להשמר ולא ישימו על לב (לה).

[ט] ויבהל את המרוקיה כלו' מהר לתת לה התמרוקים (לו) והמנות כי לפעמים היה לוקח מתמרוקי האחרות כדי להשתכר בהם בלא ידיעת המלך אבל לאסתר נתן הכל משלם. ואת שבע הנערות הראיות לתת לה תרגום ירוש' (לו) מפרש כדי לשמור בהם השבת ולפי הפשט כך היו נוהגין לכל נערה ונערה (לח). לשוב בית הנשי' משפטו בבית הנשים. ובהגיע תור כלו' זמן ועת (לט) והודיענו כי כל נערה היתה יושבת ששה חדשים מסיכה בשמן המור והוא שמן זית שלא הביא שלישי ומשימין בו המור כדי לבשמו ולתקנו והוא המסיר את השער ומערך את הבשר וששה חדשים אחרים בבשמים ובשאר התמרוקים (מ).

[יג] ובזה היתה באה אל המלך ועוד כל שהיתה שואלת היה נותן לה בעת בואה אל המלך כדי שתהיה שמחה. וענין לבוא עמה להפיק שאלתה בביאתה מבית דנשים עד בית המלך (מא).

[יד] בערב היא באה להודיענו שלא שמש במתו ביום. (מב) ובבקר היא שבה אל בית הנשים שנית כלו' לא תשוב לבית הנשים

בתולתא דתקטו מן קדם שלוחי מלכא חדא היא גזירתא דתתקטל וכד שמת מרדכי פוקדנא דמלכא דחיל ואפקה ואיתא לאסתר בת אחוי דאבוי לשוקא ואדברת אסתר. (לא) מ"ר חשב מרדכי עם הני ד' נדיקים שניתן להם רמוז ובהני תרי שחשו. (לב) ת"ש. (לג) עיין מ' לקח טוב מפ"א כ"א ונ"ב ועיין ראב"ע. (לד) מגילה י"ג ע"א. (לה) ראב"ע ורבו הפירושים צענין זה כמ"ס במנות הלוי ועיין ג"כ ת"ר ורלב"ג. (לו) וכ"פ רש"י ורשב"ם זריו וממהר בשלה יותר משל כולן ומנות הלוי פירש ויבהל מלשון כי נבהל שה' הני מפחד תמיד מפני חמת המלך המליך שמא יהרגנו. (לז) ת"ר. (לח) רש"י ורשב"ם. (לט) רש"י וראב"ע. (מ) בנמ' שס. (מא) רש"י פי' כל שחוק ומיני זמר. (מב) מגילה י"ג א'.

פירוש הר"י ׳ נחמיאש

שהוא שומר עליהם אלא לבית הנשים שני אל יד שעשנו שומר הפלגשים הענין כי לאחר שבא עליה המלך בושה וחפרה היא שיבעלנה אחר אלא תהיה פלגש אם ימצא נאה המנה ואם לא ימליכנה תחת ושתי (מנ).

[מז] ובהגיע תור אסתר לא בקשה דבר כי אם את אשר יאמר הגי סרים המלך שומר הנשים זה אות על שכלה להקל על שומריה ושפיל לסיפיה דקרא ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה כלו' החן היתה נושאת לא יוזו ממנה ונלקחה אסתר אל בית המלך (מד) [מז] בחדש העשירי הוא חדש טבת (מה) הוא ירח שהגוף נהנה מן הגוף (מו) והמספר מחדש מניסן על דרך החדש הזה לכם ראש חדשים (שמות י"ב ב').

[יז] ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים תרגו' (מז) מכל נשיא דמנסבן.

[יח] והנחה שם כמו מנוחה ויתן משאת מלשון משאת בנימין (מח) (נראה מ"ג ל"ד) ותרגו' יונתן (מט) וחולקין ועשה משתה זה בעבור שנשא אסתר ורבותינו ז"ל דרשו כדי לגלות משפחתה ולא גלתה (נ) וכן קבוצ בתולות שנית דרשו ז"ל שלכך נתכוון תקנא ותגיד ואפי' הכי אין אסתר מגדת (נא). [כ] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כלו' כל מצוה שהאשה חייבת בה (נב) היתה באמנה שם כמו חכמה (נג).

[כא] בימים ההם קצף כו' והכתוב לא הזכיר מה היתה הקציפה ואיך ידעה מרדכי ורבו' ז"ל דרשו כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה מכיר בשבעים לשון (נד) ופי' מה היתה הקציפה בקש

(מנ) עיין מנות הלוי. (מד) וכן פירש רשכ"ס וז"ל ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה הכל נתרלו סימליכנה תחת ושתי ומנות הלוי בשם מדרש בעיני עליונים ותחתונים. (מה) לשון ראב"ע הוא חדש טבת כן יקרא בלשון כשדים ונקראו החדשים על המספר וכן אית' בירושלמי ר"ה פ"א ה"ד הובא בתוס' ר"ה ז' א' שמות חדשים עלו מבבל. (מו) מגילה י"ג ע"א. (מז) ת"ר ומ"ר. (מח) ע' ראב"ע. (מט) וכ"כ באונקלס. (נ) מגילה י"ג א'. (נא) שם. (נב) בגמ' י"ג ב' א' ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה לחכמים וז"ל ת"ר שביא ומועדיה הות נטרא ביומי ריחוקא הות מזדהרא תבשילין וחמרא דעממין נוכראין לא הות טעמא וכל פקודיא דאחייבין בהון נשיא דבית ישראל הות נטרא. (נג) ראב"ע. (נד) בגמ' י"ג. שהיו מדברים בלשון טורסי ופדר"א

תמצא במדרש הקציף הקב"ה ארונים על עבדיהם לתת גדולה ליוסף
הה"ד ראמרי פרעה קצף על עבדיו (נראשית מ"א י') הקציף הקב"ה
עבדים על ארונים כדי לתת גדולה למרדכי הה"ד קצף בנתן ותרש (יה)
[כב] ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי מכאן לאומר דבר
בשם אמרו מביא גאולה לעולם (נו).

[כג] ויבוקש הדבר וימצא דרשו רבו' ז"ל (נו) שהיו שניהם
על ב' משמרות ואחד שומר משמרתו ומשמרת חברו והשני מבקש
תואנה להשקות למלך סם רועץ (נח) ויתלו שניהם על עץ ויכתב בספר.
ג [א] אחר הדברים האלה דרשו רבו' ז"ל (ה) אחר שהקדים
הקב"ה רפואה למכה שנשא אחשוורוש את אסתר ונכתב בספר דברי
מרדכי גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדחא למה גדלו למפלתו
הה"ד משניא לגוים ויאבדם (ב) (איוצ י"ג כ"ג) וישם את כסאו
מעל כל השרים משפטמו מעל כסאות השרים (ג).

[ב] כורעים ומשתחווים להמן כריעה והשתחוויה זאת היתה
דרך עבודה כאשר דרשו רבו' ז"ל (ד) כי צורת צלם וע"ז היתה
בבגדו (ה) ואם היתה השתחוויה כבוד לא היה מרדכי נמנע ממנו (ו)
והלא (ד) כת' (ז) וישתחו אברהם לפני עם הארץ (נראשית כ"ג י"ב)
שנמצא שהשתחוה לפני עובדי עבודה זרה אבל אותה השתחוויה
היתה דרך כבוד וזאת דרך עבודה ואם תאמר היה לו למרדכי שלא
ישב בשער המלך ומה לו ולצרה הזאת להקניט את המן תשובה
שאם לא היה יושב שם היה עובר פי המלך (ח) ומהפשט יש
הוכחה שהשתחואת עבודה היתה כאומרו ויגידו להמן לראות היעמדו
דברי מרדכי כי הגיד להם אשר הוא יהודי כלו' משום כך לא
היה משתחוה (ט).

[ד] ויהי באמרם אליו יום יום וקרי כאמרם בכ"ף (י) במדרש

כלשון כשדים. (נ"ה) מגילה ג' ב' ומ"ר (נו) מגילה ט"ו ב'. (נו) גמר'
י"ג ומ"ר. (נח) נראה שהוא טעות סופר וז"ל המות לו י"ל רעץ פירוש
נער וע' ערוך ערך רעץ.

ג (א) מגילה י"ג ע"ב. (ב) מ"ר. (ג) ראב"ע ורשב"ם פירשו שהגדול
גדול קדם וקרוצ לכסא המלכות. (ד) מגילה י"ט ע"א דשוי נפשיא ע"א
(ה) מ"ר. (ו) עיין פר"א ותוס' סנהדרין ס"א ע"ב ותוס' שבת ע"ב ע"ב.
(ז) ל"ל כחוב. (ח) ת"ר פירש על פסוק ומרדכי יושב ומרדכי יחיב
בסנהדרין דתקניית ליה אסתר בתרע מלכא. (ט) עיין מנות הלוי
(י) הגה' מאלאמ"ר ההר"ג נ"י: [כוונת הקרי וכתוב נ"ל דהכתיב בלמרם

יא

פירוש הר"י נ' נחמיאש

כתיב כאן יום ויום וכתי' ביוסף ויהי כדברה אל יוסף יום ויום (בראשית ל"ט י') ואמ' כאן ולא שמע אליהם ונאמר להלן ולא שמע אליה (בראשית ל"ט י') גדולתן שוה בנתינת טבעות המלכים להם כאומר ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף (בראשית מ"א מ"ב) ונאמר ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתנה למרדכי (אסתר ח' ב') רכב זה במרכבת המשנה וקראו לפניו אברך וזה בסוס המלך וקראו לפניו ככה יעשה לאיש (יא). ולא שמע אליהם כי אמר אליהם שהי' מוזהר על הדבר (יב).

[ז] בחדש הראשון הוא חדרש ניסן בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל כלומר פור בלשון פרס הוא הגורל בלשון עברי ואע"פ שכמה מלות במגלה בלשון פרסי ולא פרשו בלשון עברי אפי' הכי הוזקק לפרש מהו פור בלשון עברי (יג) לפי שנקרא שם היום פורים על שם הפור ואין מן הנכון שיקרא שם היום ולא נדע מהו על כן הודיענו שהוא גורל. והפיל מי שלא נזכר שם פועלו כלו' הפיל המפיל (יד), ד"א הפיל פור על ישראל אבל הגורל כלומר בחלקו נפל הגורל (טו) כאשר חשב לעשות כן עשו לו. מיום ליום ומחדש לחדש שנים עשר הוא חדרש אדר כלו' קסם קסמו ניום ליום מיום א' עד יום שבת לידע באיזה יום יאות לבקש לאכרס ולאחר שלא עלה לו היום בקש בחדשים ועלה לו הקסם לראש חדרש אדר.

[ח] ויאמר למלך אחשורוש יישנו עם אחד מפוזר וכו' הנו"ן והו"ו נוספות (טז) בישנו מפוזר שלא תאמר יעמדו בקבוצם וימרדו עלי' ומפוזר בין העמים שלא תאמר יש מדינה אחת מלאה לא כי אלא מפוזרי' בעמים בכל מדינות מלכותך כדי כתבים (יז) לכל

ר"ל בעוד שאמרו לו למרדכי חקך ומיד ויגידו להמן בפניו כדי שיהיה בזיון יותר להמן ומה טעם עשו כן לראות היעמדו וגו' והקרי כאמרם שייך על דבר ההוא ושכח דהיינו יום יוס. וכן יבואר הקו"כ שמואל ב' ה' כ"ר בשמעך כשמעך ע"פ המדרש שוחר טוב תהלים כ"ז הובא בילקוט שם דכבר היו הפלסתיים קרובים לא רחוקים מהם אלא ארבעה אמות במדרש שוחר טוב איתא ולא היו רחוקים מהם שמנה אמות ומיהה דוד וכו' עיי"ש וזהו בשמעך באותה רגע ששמע לא מוקדם ולא מאוחר שה"ל (יא) מ"ר א"ג ול"ט. (יב) מ"ר. (יג) ראב"ע ועיין נאשען. (יד) רש"י. (טו) נראה כוונתו הוא בעצמו היה הגורל שהגורל נפל עליו. (טז) עיין מכלל יופי וראב"ע ובגמ' לשון ישנו מן המלות והמ"ר הביא על זה הענין הפסוק הנה לא ינוס ולא יישן. (יז) אפשר שג"ל כדי יכתבון.

המדינות לא תשאר אחד. ודתיים שונות מכל עם ולא די בזה אלא ואת דתי המלך אינם עושים שכל עם ועם ישמרו חוץ מהם. ולמלך אין שוה להניחם כלומר איננו שוה או אין תועלת (יח) ואני מפרשו לאחר שאמר ואת דתי המלך אינם עושים א"כ אין שוה להניחם שהרי אתמול הרג את ושתי בעבור שלא עשתה דת המלך כ"ש שיש להרוג עם בזוי בזה ובמגלה (י"ג ב') (דרשו פסוק זה בענין אחר.

[ט] אם על המלך טוב יכתב לאבדם וגו' והוא לא ידע כי באחד באדר משמיעין על השקלים וקדמו שקלי ישראל לשקליו (יט) נניז המלך הן האוצרות (ובא) (כ) גזי המלך (עמוס ז' א') נז"ן נבלעת. [י] ויסר המלך את טבעתו גם אחשוורוש שונא ישראל היה (כז). [יא] הכסף נתן לך במדרש הכסף גימטריא העץ חושבניה דדין כחושבניה דדין (כז).

[יב] אחשררפני היא מלה פרסית (כג) והוא ענין שרים וסגנים ואל הפחות לשון פחת יהודה (חגי א' א') והוא כמו בן ענין שרים.

[יג] וגשלוח ספרים שם הפועל מבנין נפעל נשאל דוד (כד) (שמואל א' כ' ו') נלחם נלחם בנו (סופטים י"א כ"ה) ביד הרצים אע"פ שהזמן היה רחוק הארץ רחוקה וצריכים הם לרצים. בשלשה עשר לחדש שנים עשר המהני למה לא כתב להשמרם ביום ראשון לחודש י"ב שביון שנפל הגורל ולמה (לא) (כה) המתין עד י"ג במנו ושאלתי מרי הרא"ש גרו והשיב כי דרך הקוסמים לעשות כל מעשיהם בהגבורת הלכנה וגו' ימים קודם חצי החודש הלכנה בהגבורה לכך לקחו יום ראשון להגבורת פי' ע"כ (כו).

(יח) ראב"ע. (יט) מגילה י"ג ב' ות"ש פירש בזה"ל עני מרי עלמא וכן אמר כבר יהבו סלעא לגולגלתא כד נפקו ישראל ממזרים דסכוס סלעה הוה מאה ככרין ולאפא ושבע מאה ושבעין ושבע סלעין ולית לך רשו למזבניהם עיין חוס' מגילה ט"ז א' מהרש"א ח"א והגהות הב"ח וחתם סופר ושו"ת דבר שמואל סי' רע"ג. (כ) ז"ל אחר גזי. (כא) בנמ' י"ד ע"א משל דבעל חריץ ותל. (כב) ע' לקח טוב ומנות הלוי. (כג) עיין ראב"ע. (כד) שם. רש"י רש"י ומכלל יופי פרשו שהוא לשון ארמי. (כה) תיבת לא ט"ס. (כו) כ"כ גם בעל עקדה ומנות הלוי מביא עוד

[יד] פתשגן הכתב נוסח ותופס ומלה פרסית היא (כו)
גלוי ומפורסם ולא בסתר. לכל העמים בין עם עמלק בין שאר
העמים להיות עתידים פי' מוכנים ומוזמנים.

[טו] יצאו רחופים פי' כמו רחופים הענין בחפזון ומהירות
(כח) והדת נתנה בשושן הבירה מקום אשר המלך שם להיות
עתידים ג"כ ליי"ג באדר. והעיר שושן נבוכה הענין היהודים שבה
נבוכים מבובלים (כט).

ך [א] ומרדכי ידע (א) את כל אשר נעשה ידע מאנשי העיר
כי בגלוי היה הרבר לא בסתר הרי הדת כבר נתונה בשושן. במדרש
בחלום (ב) מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ונהנו מסעודת
אחשוורוש (ג) ויקרע מרדכי את בגדיו לא קפח הב"ה את שכרו
שבשכר ויקרע מרדכי זכה לו ומרדכי יצא מלפני המלך (ד)
(אסתר ח' ט"ו).

[ב] כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק אין דרך ארץ
בכך כי הוא בזיון מלכות (ה).
[ג] אבל גדול ליהודים שכל אבל שבעולם הולך ומתמעט
וזה הולך וגדול שכל יום העובר היו שונאיהם של ישראל קרובים
להריגה (ו).

[ד] ותתחלחל המלכה מלשון חיל אחז (שמות ט"ו י"ד).

[ה] ותקרא אסתר להתך רז"ל דרשו זה דניאל שחתבורו
מגדולתו וי"א שכל דברי מלכות נחתכים על פיו (ז) לדעת מה זה
ועל מה זה פי' מה זה הבכי ועל מה זה לא קבל הבגדים (ח).
[י] את כל אשר קרהו עם המן שלא כרע לו (ט) ואת
פרשת כלו' פי' (י) הכסף הענין שבאר לסרים ענין הכסף לשקול

תירוץ אחר בשם ס' לבנת הספיר. (כו) עיין רש"י ראב"ע ומכלל יופי.
(כח) ראב"ע. (כט) שם רש"י ומכלל יופי.

ך (א) ת"ר וז"ל ומרדכי ידע על ידא דאליו כהנא רבא ית כל
מה דאתעבד בשמי מרומא. (ב) ע' מ"ר ונאטען. (ג) מגילה י"ב ע"א.
(ד) מ"ר. (ה) רש"י וראב"ע ות"ר. (ו) מ"ר. (ז) מגילה ט"ו ע"ב ומ"ר.
(ח) ת"ר למידע מה דין קל בכותא די הוא בכי ועל מה דין לא
קביל לבושי ובג' ומ"ר א"ר יאחק שלחה לו שמא עברו ישראל על
חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים. (ט) כמו שתרנס
ת"ר ית כל די ערעיה על עסק דלא סגיד להמן. (י) ז"ל פי' כלומר.

על גנזי המלך משפטו אל גנזי המלך כיהודים לאברם פי' בעבור היהודים לאברם ולמחות שמם (יא).

[יא] כל עבדי המלך ועם מדינות המלך פי' בין השרים בין דלת העם יודעים דבר זה. אחת דתו להמית פי' משפטו להמית אותו (יב) ופי' אחת דתו כלו' דת אחת היא לכל. יושיט לו המלך תרגום ישלח (יג) יושיט את שרביט ענין אחד עם שבט (יד).

[יב] ויגידו למרדכי את דברי אסתר דרשו רז"ל והתך לא אזיל שאין משיבין על הקלקלה שלא השיב אות' מה שאמרה שלא תבא לפני המלך ואחרים הלכו והודיעוהו והוא שלח (טו)

[יג] אל תדמי בנפשך פי' אל תחשבי כמו כאשר דמיתי כן היתה (טז) (ישעיה י"ד כ"ד).

[יד] כי אם החרש תחרישי רוח והצלה יעמוד הצר"י דגושה מפני נון השרש (יז) ממקום אחר י"מ מאת הב"ה הנקרא מקום ומקו' לא נקרא כי אם בלשון חז"ל (יח) לא בלשון מקרא כי לא מצינו שנקרא כי אם מעון. ומגילה הזאת אין שום זכר השם והמעם שהעתיקה מלכי פרסיים מעברי לפרסי ומפני שידע מרדכי שהיו עתידים להעתיקה לא רצה להזכיר בה זכר השם כדי שלא היו מחליפים אותו הפרסיים בשם תועבותם. (יט) והענין ממקום אחר מדרך אחרת ולא על ירך ואת ובית אביך ויש לשאל לשואל מה חמא בית אביה ותשובתו שבית אביה האמור באן רמו למרדכי כלו' אם תחריש מלבקש ומרדכי אם יחריש מלהזהירה וכמוהו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזכרה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב (שמות ה' ג') כלו' יפגענו אם לא נשאלך דבר זה, ומי יודע אם לעת כזאת כלו' בעבור העת הזאת שתושיע את ישראל.

(יא) ע' רש"י וראב"ע. (יב) עיין לעיל בהגהות פרש' א' אות ע': (יג) אונקלוס בראשית ג' כ"ב. (יד) ראב"ע. (טו) ת"ר פירש וכד חזא המן רשיעא ית התך דשמיא דניאל עאל ונפק לות אסתר ותקף רוגזיה ביה וקטליה ואודמונו תמן מיכאל וגבריאל מלאכי' וחויאו למרדכי ית פתגמי אסתר ופדר"א פ' ג' כתב אחר הריגת דניאל הלכה אסתר בעלמה ודברה עם מרדכי. (טז) רש"י וראב"ע. (יז) תבת הללה הוא מן פעלי חסרי פ"א נזין והיה לו לכתב הנללה והזכיר זה שהדגש הוא במקום הסרון בנו"ן. (יח) מ"ר בראשית פ' ס"ח א"ר הונא בשם ר' אמי מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם וכו'. (יט) זהו פשטו של ת"ר וטעם זה הזכיר ג"כ המרדכי פ' ט"ז דשבת ומנחות פ' הקומץ הובא בבית יוסף א"ח סי' של"ד מג"א וט"ז שם.

[מז] לך כנוס את כל היהודים פי' אסוף והכניסה יפה לתפילה על דרך במקלות ברכו אלהים (כ) (תהלים ס"ח כ"ו) ואני ונערותי אצום כן וסמכה על הלוענית ולא על מראיתה כי ישתנה המראה בהענית יום א' כ"ש ג' ימים ויראה שהי' לה נערות עובדות את השם כי אם היו עובדות האלילים מה תועלת בצומם. ויום כתיבת האגרות היה י"ג ובו ביום ידע הדבר מרדכי. ויעש שעבר על יום טוב הראשון של פסח בתענית ולא אבל מצה ולא שתה ד' כוסות (כו) וקבלה בידינו מן המדרש שהמן ביום י"ו בניסן נתלה (כז) ומביאים סימן מן המקרא וישבות המן ממחרת (יהושע ה' י"ב) אל תיקרי המן אלא המן (כז) ממחרת שהוא מחרת הפסח נמצא שנתלה בי"ו ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת עד עכשיו באונס ועתה ברצון וכאשר אבדתי שאיני יושבת עם עמי אבדתי כל' אובר לגמרי אם יהרגני המלך ואבדתי השני עבר במקום עתיד כמו וכאשר שכלתי שכלתי (נראשית מ"ג י"ד) ומדרש כאשר אבדתי מבית אבא אוברד ממך ביון שנבעלתי ברצון (כ"ד).

ה [א] ויהי ביום הג' לתענית אי אפשר לומר שהוא יום י"ו והמן לא נתלה עד למחר כי אם ביום השלישי לכתיבת האגרות (ה) והוא יום ט"ו שני לתענית ולמחר נתלה המן בי"ו ואעפ"כ השלימו הם התענית כי כן קבלו עליהם ועוד שאע"פ שנתלה המן ענין הבקשה במקומה עומדת להפר עצת המן. והלבש אסתר מלכות משפטו בגדי (ב) מלכות ותעמוד בחצר בית המלך כי אין שומר שימנענה.

(כ) כדאיתא בזכרות ח' א'. (כא) נראה דלמד כן מדכתיב בקרא לילה ויום ושור' כן בא"ר ס"ס תרפ"ו ע"ש ור"מ אלשיך ומנות הלוי כתב ויעבר מרדכי כאלו היה דבר גדול להורות כי הכל בא לידי חשבון והמתרגם בתוספתא תרגם ויעבר מרדכי וגם וכנס ועבר על הדות דפסחא ולימא גזר ויהיב על קטמא כו' לבעל שמחת ההג וכענין היושב בת"ח בשבת וכו' ע"ש ולפי דברי המחבר הגה קשה קושיה היערוה דכס שלא הזכיר התלמוד בעול מנות מלה וד' כוסות והאריך ליישב בדברים נחמדים בעריך לנר יבמות קכ"א ב' ועיין בשו"ת הריב"ש סי' תע"ז שמיא' שם אכן לדברי הרב המחבר הזה הקושיא במקומה עומדת. (כב) לק"ט. (כג) וכ"כ רש"י מגילה ט' א' ומג"א רס"י ת"ץ בשם של"ה ודרשת וישבות המן נראה דאינו מדרש אלא לסימנא בעלמא נקטיה. (כד) מגילה שם.

ה (ה) דעות שונות ומדרשים חלוקים יש בזה אם יום שלישי לתענית או לכתיבת האגרות והאריך בזה מנות הלוי עיי"ש. (ב) מגילה ט"ו ע"ב

[ג] ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך חפצך או דברך ורז"ל דרשו עד חצי המלכות ולא דבר החוצץ במלכות (ג) דהיינו בית המקדש שכורש צוה לבנותו וחזר בו ועמד אחשורוש ובמל המלאכה והפשט אפי' אם תבקש חצי המלכות ינתן לך.

[ד] אם על המלך טוב זה היום יום ב' מן הצומות וגם מחר שעשתה המשתה האחר היתה משמשת לא אוכלת ולא שותה וכוונת אסתר לקרוא המן אל המשתה דרשו חז"ל על דרך אם רעב שונאך (משלי כ"ה כ"א) ושלא יטול עצה וימרוד ושלא יכירו בה שהיא יהודית ושלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים ושיהא מצוי לה בכל עת (ד) וכמה טעמים אחרים ודוק ותשכח ובפרפראות לחכמה (ה) יבא המלך והמן היום ראשי חבות שם בן ארבע אותיות כלו' לשם שמים נתכוונה.

[ה] ויאמר המלך מהרו את המן פעל יוצא או פעל עומד ומשפטו מהרו וקראו את המן וכן מהרי שלש סאים (בראשית י"ח ו') משפטו מהרי וקחי. (ו)

[ח] ומחר אעשה כדבר המלך לומי' לך מהו שאלתי ובקשתי (ז) פ"א להגיד עמי ומולדתי (ח) ופי' הראב"ע ז"ל מה שלא הגידה במשתה הא' מפני שלא ראתה שום אות שחדש הב"ה בעבור תענית ישראל וכאשר ראתה ביום הב' דבר גדולת מרדכי חזק לבה. [ט] ולא קם ולא זע מלשון ביום שיועזו (קהלת י"ב ג') שר"ל ענין פחד ותנועה (ט).

[י] ויתאפק המן כלו' סבל חמתו.

[יא] ורב בניו פי' הראב"ע מלשון על כל רב ביתו (אסתר ח' ח') כלומר גדולת (י) בניו כי לאשתו לא היה מספר כמה בנים היו לה כי ילדתם.

[יד] יעשו עץ גבוה חמישים אמה במדרש כי בקשו בתהלה

(ג) שם ות"ר. (ד) מגילה ט"ו ב'. (ה) נראה שמחבר זה הספר הוא רבנו יעקב בעל הטורים ז"ל שנס' בס' מנות הלוי דף ג"ה ב' הזכיר שם זה הספר שכי' והר"י בן הראב"ע ז"ל בספר פרפראות, גם הגאון מוהר"ח אבולעף בשה"ג ח"א אות י' כתב ורבינו יעקב (בן הראב"ע) כתב פרפראות על התורה ולפי מ"ש בהקדמתו מוכח שזה שנידינו אינו כל החבור בשלימות אפס קנהו עכ"ל. ועיין אליה רבה סס"י תר"ץ. (ו) עיין מכלל יופי ראב"ע (ו) רלב"ג. (ח) רש"י. (ט) ראב"ע. (י) וכן פי' ת"ש ורבותא דבניו. (יא) ברכות ד' ב'.

פירוש הר"י נ' נחמיאש יד

לדוד ומצאו שחסר מן האלפא ביתא נו"ן שפחד מתיבת נו"ן בעבור נפלה ולא תוסיף קום (עמוס ה' ב') לכך היתה הכוונה בחמשים והם לא הביטו שאמ' דוד סומך ה' לכל הנופלים (יא) (תהלים קמ"ה י"ד).
 ך [א] בלילה ההוא נדרה שנת המלך פי' המלך אחשוורוש כי שם אל לבו ענין זמון אסתר להמן וחשש שהיו יועצים להרנו ודרך המלכים כשתדר שנתם להביא לפניהם משלים וחידות להשתעשע בהם וזהו ענין הבאת ספר הזכרונות ורז"ל דרשו נדרה שנת מלכו של עולם כלו' כי השם אשר לא ינום ולא יישן (תהלים קכ"א ד') סבב כל זה וענין הבאת ספר הזכרונות שחשב שאם היה אמת עצת המן ואסתר שאי אפשר שלא יהיה בעבדיו אוהב אותו יודיענו שוב חשב שמא גמלני אדם טובה ולא גמלתיו מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות (ב).

[ג] יקר וגדולה בא סמוך במקום מוכרת כי המוכרת פתוחה היו"ד והתאר קמוצה היו"ד (ג).
 [ד] על העין אשר הכין לו לעצמו הכין ועליו הכתוב אומר ולו הכין כלי מות (תהלים ז' י"ד).

[ו] ויאמר המן בלבו כלו' חשב כמו הלהרנני אתה אומר (ד) (שמות ב' י"ד) וכן ויאמר עשו בלבו (בראשית כ"ז מ"א) אמר נבל בלבו (תהלים י"ד א') ויאמר ירבעם בלבו (מלכים א' י"ב כ"ו) ומפני שהם רשעים הם ברשות לבם אבל הצדיקים לבם ברשותם כאמרו וחנה היא מדברת על לבה (שמואל א' א' י"ג) ויאמר דוד אל לבו (שמואל א' כ"ז א') וישם דניאל אל לבו (דניאל א' ח') דומים לבוראם ויאמר ה' אל לבו (בראשית ח' כ"א).

[ח] וסוס אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו י"מ משפטו וכתר מלכות אשר נתן בראשו ויהיה חוזר על הסוס כי היה דרך המלכים שישימו על ראשי סוסיהם כתר מלכות כשרוכבים עליהם (ה) והנכון בעיני שו"ו ואשר במקום כ"ף ור"ל וסוס אשר

ך (א) מנילה ט"ו ב'. (ב) שס. (ג) הראצ"ע כתב יקר הוא שס ולעולם הוא קמוץ רק אם היה סמוך כמו ואת יקר תפארת גדולתו ואם היה שס התואר יהיה היו"ד קמוץ בקמץ גדול וכאשר יסמך יתעצב עס השם הסמוך יקר רוח איש תבונה והטעם. יפריש ביניהם וכן פי' ר' יוסף קרא יקר הוא שס שהוא שס דבר כמו דבש כך כפר עיין לעיל בהגהות פרשה א' אות פ"ו. (ד) מ"ר ופרד"א זרעם של עמלק אומרים בלבם ואין מגלים הסוד בפיהם. (ה) ראצ"ע ומנות כליו.

רכב עליו המלך כאשר נתן כתו מלכות בראשו כל' ביום שמלך והתרגו' (ו) מסייעני וסוסא דרכיב עלוהי מלכא ביום דעל למלכותא ודי אתיהב כלילא דמלכותא ברישיה ומצאתי כתו' אומ' כי און מילין תבחן וחיך ימעם לאכול (איוז ל"ד ג') משפטו כחיך ימעם לאכול. ונתון הלבוש והסוס מה שלא הזכיר המן פעם אחרת כתר מלכות כמו שהזכיר הלבוש והסוס כן דרך המקרא (ז) כאמרו ויבחר משה אנשי חיל (שמות י"ח כ"ה) ולא חזר פעם אחרת יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע ובמוהם רבים (ח).

[יב] והמן גרחה אל ביתי כלומר נדחה מעצמו אבל וחפוי ראש מכוסה ראש כמו ופניהם חפו (אסתר ז' ח') הענין מתאבל ומצער על דבר זה והדרש ידוע (ט).

[יג] ויאמרו לו חכמיו ולהלן הוא אומ' ולכל אוהביו אלא בבא האיר על האדם לא יתנבאו לו אוהביו רק טוב ואלו נתנבאו רע (י) כי גמרו בדבר חכמה קראם הכתו' חכמיו (יא). אם מורע היהודים וגו' וכי לא היו יודעים שהיה יהודי עד הנה והלא אמ' להם המן בכל עת אשר אני רואה את מרדכי היהודי (אסתר ה' י"ג) אלא אם זה על דרך אם כסף תלוה (יז) (שמות כ"ב כ"ד) כל' באמת מורע היהודים וכיון שהחליט לנפול לפניו לא הוכל לו ועל דרך שאמרו רז"ל אומה זו נמשלה לכוכבים ונמשלה לעפר כשיוורדין יורדין עד עפר וכשעולים עולים לכוכבים וכיון שהתחיל לעלות עולה מעלה מעלה והמן יורד מטה מטה (יג).

ך [ג] ותנתן לי נפשי כל' אתה אמרת מה שאלתך ובקשתך עד חצי המלכות וינתן לך אין שאלתי כי אם נפשי שלא אהרג ועמי בבקשתי שלא יהרגו (ה)

[ד] ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי כל' הייתי מקבל

(ו) תרגום ראשון (ז) כ"ה בפדר"א והר' ר' יוסף קרא כתב ה"ה לכתר אלא שהלבוש נריך להלביש והסוס נריך להרכיב הולכנו להזכיר והכתר שאדם עלמו נותנה על הראש לפיכך לא הולכך להזכיר אכן זה ליתא לפירוש הפדר"א או הלקה טוב וא"ג דהיינו שראה המן השתנות פני המלך כשהזכיר כתר מלכות על כן לא הזכירו עוד. (ח) עיין רש"י דברים א' ע"ו. (ט) מגילה ע"ז א'. (י) ע"ס ככ"י והמכוון כי אמרו דבר חכמה כמד"א מגילה ע"ז א' א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו באומות העולם נקרא חכם. (יא) עיין במכילתא הובא ברש"י ספ. (יב) מגילה ע"ז א'.

מפני שכתו' בתורה והתמכרתם שם לאויביך וגו' (דברים כ"ח ס"ח) כי אין הצר שוה בנזק המלך תאר כלו' אין הצר שיעין זה למלך שוה בעיניו נזק המלך.

[ה] ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה כתב הראב"ע ז"ל ויאמר שני פעמים להורות שהמלך כעס מיד ומרוב כעסו אמ' במהירות מי הוא זה פעמים (ב) כאמרו בכעסו מי זה מי זה אמור מהר ומתרגם תרגם (ג) מאן הוא דין ובאי דין אתר הוא והתרגם אשר מלאו לבו דמלכיה לביה מלשון עצה מלכא.

[ו] נבעת כמו נבהל מלשון והנה בעתה (ד) (ימיה י"ד י"ט) כי כלתה כמו כי כלה היא (מאת המלך) (שמואל א' כ' ל"ג) דרשו רז"ל מאת מלכו של עולם (ה) וסופי תיבות של כי כלתה אליו הרעה שם של די אותיות (ו).

[ח] והמן נופל על המטה כי במטות היו מסובין באכילתם כמו בתחלת המגלה (אסתר א' ו') מטות זהב וכסף ונפל המן מחמת הפחד כשראה ששב המלך. הגם לכבוש את המלכה בלשון תמה ולכבוש המעם לשכב שתהיה תחת רשותו ויכריחנה וכמוהו וכבשה (בראשית א' כ"ח) ופני המן חפו אולי כך דרך העבדים והמשרתים לכסות פני מי שכעס עליו מלך פרס ומדי כדי שלא יראוהו המלך עוד (ז) ורד"ק (ח) ז"ל פי' ופני המן חפו כלו' נכבשו לקרקע כי היה לו בושת פנים מאשר אמ' לו המלך על דרך כסתה כלמה פניה (תהלים ס"ט ח') ע"כ.

[ט] ויאמר חרבונה במדרש אליהו היה נדמה בדמות סרים (ט) וי"א שהיה סרים ממש (י) והיה בעצה עמו וכשראה שלא נתקיימה עצתם מלט את נפשו בתליית המן.

מ (א) [כו] ומה הגיע אליהם באמצע עתות (ב).

[כז] הנלויים אליהם הם הגרים. ולא יעבור ולא יפסק וכן חק נתן ולא יעבור (ג) (תהלים קמ"ח ו') או אין רשאי יהודי לעבור

ז (א) רשב"ס. (ב) ובגמ' א"ר אבהו ע"כ היה מדבר עם אסתר ע"י מתורגמן וכיון ששמע שהיא ממשפחת שאול ויאמר אל אסתר המלכה. (ג) ה"ה. (ד) כלומר ה' שרשית ע' ראב"ע. מנילה ט"ז א'. (ו) ע' א"ר תר"ץ (ו) ראב"ע. (ח) ע' שרשים לרד"ק שרש חפה. (ט) מ"ר. (י) מנילה ט"ז ב'. **מ** (א) חסר דף א' בהכתי' ומכאן עד הסוף הוא פ' הראב"ע עם קצת שנויים אשר הגהתיים ע"פ ראב"ע הנדפס. (ב) בראב"ע שלנו האזניס ופי' מה ראו בעבור שראו הפלאים ומה הגיע באמצעות האזניס היינו

הטעם ככתבם שתקרא המגלה. ובעבור שעזרא הסופר הפסיק הפסוקי' והיא (ד) אחר שנים רבות צוו חכמי' ז"ל שלא יפסיק הקורא בסוף פסוק (ה). בכל שנה ושנה פשוטה או מעוברת. והנה עתה הזכיר מה שקיימו היהודים כאשר כתב מרדכי לקיים עליהם וטעם

[כת] והימים האלה נזכרים ונעשים לעשות כן כל המשפחות וכל המדינות שלא יחשוב אדם כי איננו חייב מי שהוא במקום שלא היה שם יהודי בימי הנס או במדינה חדשה, לא יסוף לא יכלה כמו יחדיו יסופו (ישעיה ס"ו י"ז) כי מהשניים תמצא בעלומי הלמד (ו).

[כט] והנה זאת הפרשה הגידה ששמרו ישראל שנים זאת המצוה ואחר כן נמשוה (ז) על כן הוצרך מרדכי שכתוב אסתר בעבור היותה מלכה. את כל תוקף. כמו חוזק וכמוהו אם יתקפו האחד (קהלת ד' י"ג) והנה כתבה היא והוא. וטעם השנית בעבור אגרת מרדכי שכתו' בראשונה.

[ל] וטעם דברי שלום שלא יפחדו בעבור שעזובי מצות פורים וטעם אמת שהם חייבים לשמור פורים.

[לא] כאשר קבלו על נפשם והעד על זה הפי' שהוא אמת.

[לב] ומאמר אסתר קיים דברי הפורים והנה לא נתקיים על יד מרדכי לבדו עד שכתבה אסתר. וטעם (ח) דברי הצומות על דעת רבים על יום תענית אסתר והמכחישים אמרו שעל ג' ימים שהתענו בניסן הכתו' מדבר כי כל ישראל חייבין להתענות כן תמיד ולפי דעתי כי חכמינו ז"ל קבעו התענית ביום הפחד. וטעם דברי הצומות על הנזכרים בספר זכריה שהן בתמוז ואב ותשרי וטבת.

מה ששמעו. (ד) בראש"ע שלנו ולא היה. (ה) דברי הראש"ע אלו הם דברים מתמיהים ובלתי נכונים כמ"ס הרב מנות הלוי דף ד"ר בטוב טעם ודעת. (ו) כונתו שיש לו ב' שרשים יסף וגם ספה והוא נמי ל"ה. (ז) כתב ע"ז מנות הלוי דף רי"א נכון הוא גם מבלי שגודה שנטעוה אלא שראה מרדכי לכבדה אחר שנטעה הנס ע"ז וכו'. (ח) ובמס' סופרים הובא בטור א"ח ס' הרפ"ו ובב"י ס' תכ"ט ולמה אין מתענין בניסן מפני שבו נגאלו ישראל ממצרים ופי' דברי הצומות בב"י ס' תכ"ט בשם שבולי הלקט על דבר הצומות והזעקות שעבר' עליהם בימי המן קבלו עליהם ימי הפורים וכו' וכ"כ הרמב"ם פ"ה מהל' תענית ופירש הראש"ע על כאשר קבלו ד' התעניות וכ"ה ג"כ במנות הלוי דף רי"ב ועיין ברכי יוסף ס' הרפ"ו.

והמעם כי קיימו היהודים על נפשם לשמח בימי הפורים כאשר קבלו על נפשם ועל זרעם להתענות בימי אבלם כאשר הובקעה העיר ונשרף הבית כי הנביא לא צום שיתענו כאשר אפרש במקומו ואנחנו חייבים שלא נשיג גבול ראשון. וטעם וצעתם להתפלל ולזעוק אל השם בימי התענית. ומלת האלה שבה אל דברי לא אל פורים ונכתב בספר בפתחות הבית הוא הידוע בימיהם ואבד הספר כאשר לא מצאו מדרש עדו וספרי שלמה וספר דברי הימים למלכי ישראל וספר מלחמות ה' וספר הישר.

י [א] וישם המלך אחשוורוש מס על הארץ שאיננה תחת מלכותו רק פחדו ממנו וכן על איי הים הרחוקים ממנו והזכיר זה הכת' להודיע כי הצליח בכל דרכיו ונראתה גבורתו אחר היות מרדכי לו למשנה.

[ב] תקפו כמו את כל חוקף (אסתר ט' כ"ט) ופרש' מגזרת כי לא פורש (כמדבר ט"ו ל"ד) גדלו המלך כאחד בחשבון שאין דומה לו.

[ג] והמשנה כמספר שנים והשלישי תחתיו בשלשה (ה) ורצוי לרוב אחיו כי אין יכולת באדם לרצות הכל בעבור קנאת האחים דורש טוב לעמו די לו שיעשה טוב לאשר ידרשנו מעמו והנה הוא היה דורש לעשות טוב. זרעו הם בניו ובני בניו ולעולם הבנים יפחדו מאביהם והוא היה דובר שלום בתחלה אפי' לבניו שהם כעבדיו אף כי לעמו והנה הזכיר הכתוב גורל מעלתו וענותותו כאשר הזכיר כן על משה אדוננו ע"ה והאיש משה ענו מאד [מכל האדם] (ב).

תם ונשלם שבה לאל בורא עולם

י (ה) נראה כוונתו מגדולת מרדכי אשר גדלו המלך היינו כאחד שהוא לבדו היה בערך גדולה הזאת משנה למלך הוא כעין מלת המספר שמרדכי השני למלך והשלישי לו הוא תחתיו במעלה ולא נקט כן רק לבאר הענין כי לא נזכר שלישי בפסוק. (ב) הנסגר בכתי' ליתא.

ברוך שהחינו וקימנו והניענו לזמן הזה.

